

HAGYOMÁNY

DOKUMENTUMOK AZ ISKOLÁK ÁLLAMOSÍTÁSÁNAK NÓGRÁD MEGYEI ESEMÉNYEIEHEZ

Nem történelmi előzmény nélkül született meg az 1948. XXXIII. tc. mely intézkedett „a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában.”

Eötvös József, aki 1848-ban az első független felelős magyar miniszterium, majd 1867-ben a Szemere-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere volt, sikraszállt az általános, ingyenes és kötelező népoktatási törvény megalkotása érdekében. A népoktatás korszerű újjáalakításához, világivá tételéhez vezető úton fontos lépést jelentett az 1848. XX. tc. 3. §-ának követelése.

Az 1948-as követelések megvalósulását jelentette az 1867. XXXVIII. tc. (iskolák kötelező állami felügyelete, a népiskolai oktatás általánossá és kötelezővé tétele), majd a Tanácsköztársaság iskolapolitikája; továbbfejlődését pedig az Ideiglenes Nemzeti Kormány 6650-1945. M. E. számú rendelete, mely 1945. augusztusban életre hívta az általános iskolát.

Az ország felszabadulás utáni gazdasági, politikai, társadalmi változásai, a magyar iskolaügy haladó hagyományai történelmi szükségessé tettek az 1948. XXXIII. tc. megszületését. Erről győznek meg az iskolák államosításának vitáján az országyűlés 1948. június 16-i ülésén elhangzott képviselői hozzászólások, valamint Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztése is. „A törvényjavaslat célja az egységes nemzeti műveltség kialakítása”, s ez a sokféle szabdaltnyűgizgatásban — ahol a közoktatásügyi kormányzat rendelkezéseit nem veszik tudomásul —, lehetetlen. „A magyar falusi iskolázás egyik jelentős szektora, a törpeiskola egyszerűen képtelen a maga munkáját elvégezni, mert a falusi és felekezeti törpeiskolák egymással nem kívánják együttműködni.” A tanítószolgálat helyzete (hiányos anyagi ellátottságuk, pénzbeni és természetbeni járandóságuk levonása, kiszolgáltatottságuk az egyháznak) is az oktatásügynek egy kézben — az állam kezében — tartását követelte.

„A felekezeti iskolák tanítószolgálatának 65—70%-a óhajtott az iskolák államosítását... egyrészt az egyházi uralom alóli felszabadulásuk, másrészt az oktató-nevelő munka egységes irányítása alá vonása miatt” — olvashatjuk Moldoványi Jánosnak, Nógrád-Hont megye volt tanfelügyelőjének visszaemlékezésében.

A megye helyeinek Nemzeti Bizottságai, képviselőtestületei egyhangúlag, vagy szavazattöbbséggel követelték az iskolák államosítását. (Íme egy dokumentum megállapításunk bizonyítására.)

Kivonat

Mátraszöllös község Nemzeti Bizottságának és képviselőtestületének a községközségi tanácstermében 1948. május hó 29-én megtartott együttes rendkívüli közgyűlési jegyzőkönyvéből.

21 kgy.-950/1948. szám

Tárgy: Felekezeti iskolák államosítása

Szalkai László (felső) mint a Nemzeti Bizottság alelnöke és képviselő testületi tag, de mint a Nemzeti Parasztpárti helyi szervezete elnöke kéri a Nemzeti Bizottságot és a képviselőtestületet, mondja ki a felekezeti iskolák államosításának szükségességét és határozatát az illetékes felsőbb hatóságokhoz sürgősen terjessze fel.

Eldödi, hogy az állam évi 150 millió Ft-ot szavazott meg az egyházi iskolák fenntartására. Ebből 90 millió Ft esik a római katolikus iskolákra. A felekezeti iskolák tanítóit is az állam fizeti. Ezzel szemben a felekezeti iskolákban a szegénysorsú tanulók könyvet nem kapnak. Nemesak a tanulók, hanem a tanítók is ezekben az iskolákban mostoha vannak kezelve. Ha államosítják őket, lényegesen jobb lesz mind a tanulók, mind a tanítók helyzete, mert a tanulókat ellátják megfelelő tankönyvekkel, a tanítók viszont kedvezőbb anyagi helyzetbe kerülnek...

Határozat

Úgy a Nemzeti Bizottság mint a képviselőtestület az előadó előterjesztését egyhangú határozattal magáévá teszi és kéri a felelős magyar kormányt, hogy felekezeti iskolák államosítását mielőbb törvényesítse...

Elrendeli a Nemzeti Bizottság és képviselőtestület a hozott határozatnak a Miniszterelnökhöz, a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterelnökhöz, a vármegyei Nemzeti Bizottsághoz és az összes pártok vezetőihez való megküldését.

vezető jegyző

(Nógrád megyei Levéltár; Nógrád-Hont megyei Nemzeti Bizottság iratai 137/1948. sz.)

Állást foglaltak az iskolák államosítása mellett az üzemek dolgozói, a községek lakosai, akik maguk is látták azt a tarthatatlan állapotot, hogy egy-egy községben néha több iskolai épület is van, de amelyekben a hiányos felszerelés, a mostoha körülmények miatt lehetetlen egy „becsületes” tanítási órát megtartani.

Zagyvapálfa Nemzeti Bizottságától

Tárgy: Válasz a Nógrád-Hont megyei Nemzeti Bizottságnak 137/1948. sz. leiratára

Ertesítem a Nógrád-Hont megyei Nemzeti Bizottságot, hogy községünk mindent elkövet az iskolák államosítása ügyében. A zagyvapál-

falvali Nemzeti Bizottság táviratilag kérte Dinnyés Lajos miniszterelnök és Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter urat az iskolák azonnali államosítására, a demokratikus tankönyvek bevezetésére. Ezt kérte szintén táviratilag a községi képviselőtestület, a bányatelepi központi műhely munkásai... az üvegyári munkásság, a zagyvapálfaival összes munkásság. Akik a bányánál dolgoznak, a szabad szakszervezetben keresztül kérték, a katolikus szülők gyűjtőívet irattak alá a bányatelepen, az üvegyárban és a községben az államosítás ügyében.

Zagyvapálfa, 1948. június 10.

Dudás István
a Nemzeti Bizottság elnöke

(Nógrád megyei Levéltár; Nógrád-Hont megyei Nemzeti Bizottság iratai 137/1948. sz.)

Salgótarján város lakossága (a Nemzeti Bizottság és a képviselőtestület) nemcsak az iskolák államosítását követelte, hanem állást foglalt az egyházi reakció tevékenysége ellen is.

Salgótarján megyei város polgármesterétől

Tárgy: Jelentés a felekezeti iskolák államosítása körüli teendőkről Felhívására tisztelettel jelentem:

a.) ... a Nemzeti Bizottság 1948. június 7-én egyhangú határozatban tiltakozott a pócspetri rendőrgyilkosság ténye ellen és követelte a gyilkos és a felbújtók leghigorúbb megbüntetését. Ezt a határozatot a két hivatalos helyre elküldte. Ugyancsak ezen a gyűlésen elhatározták, hogy Mindszenty hercegprímáshoz átiratot intéznek, és a pócspetri rendőrgyilkosság esetéből kifolyólag tiltakoznak az ellen, hogy az istentelő, vallásos lelkületű hívek lelkét megmérgezve az egyház igazsága a népet a demokrácia ellen, mert megállapítható, hogy a pócspetri eset részben a hercegprímás által kibocsátott pástorlevélnek következménye...

b.) ...
Salgótarján, 1948. június 10.

Blanár Sándor
polgármester

(Nógrád megyei Levéltár; Nógrád-Hont megye Főispánjának iratai 281/1948 sz.)

Az egyházi reakció más jellegű ténykedéséről konkrét példát említ Moldoványi János is visszaemlékezésében: „Minden alkalmat megragadtak a demokratikus fejlődés fékezésére; még a fenyegetéstől sem riadtak vissza. Ennek legjellemzőbb példája volt a következő esemény: Kőrömczi János szécsényi járási iskolafelügyelő, a szécsényi róm. kat. fiúiskola igazgatója, a Pedagógus Szakszervezet Szécsényi Járási Szervezetének szociáldemokrata párti elnöke a ludányi róm. kat. esperestől, dr. Horváth Gyulától írásban hivatalos felszólítást kapott, hogy három napon belül mondjon le a pedagógus szakszervezeti járási elnökségről, lépjen ki a szociáldemokrata pártból. Ha ez nem történik meg, állásától megfosztják. Kőrömczi elvtárs az esperesi felszólítás kézhez vétele után azonnal felkereste a Tanfelügyelőiséget, tanácsot kért, hogy mit cselekedjen?! Ha nem teljesíti az egyházi hatóság követelését, 38 évi pedagógiai szolgálat után állás nélkül marad, és a megélhetése veszélybe kerül. Adva volt tehát a lecke, miképpen oldjam meg ezt a kérdést politikusan, gyorsan és megnyugtatóan. Az eseményt nyomban jelentettem a szociáldemokrata párti főispánnak, alispánnak, kérvén, hogy ők, mint a párt megyei vezetői, legyenek segítségemre az ügy mielőbbi elintézésében. Másnap dr. Kovács Jenő alispán, Kőrömczi János és én felmentünk Budapestre a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszteriumba, ahol felkerestük dr. Bóka László szociáldemokrata párti államtitkár, és segítségét kértük. Ő azt mondta, hogy mivel valláspolitikai érdekeket érint az ügy, meg kell kérdeznünk a politikai államtitkár, dr. Alexics Györgyöt (aki a Kommunista Párt tagja volt). Ez meg is történt. Mindkét államtitkár fel volt háborodva, hogy vidéki kis esperes mire vetemedik hatalmi gögyében! A két államtitkár, az alispán és én bementünk a kisgazdapárti dr. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Ismertettük vele az ügyet. Hosszas vita után megállapodás született: Kőrömczi Jánost még aznap hatállyal (1947 őszén) kinevezte a Miniszterium állami tanítónak — mivel Szécsényben nem volt állami iskola —, az ottani állami polgári iskola helyettes igazgatójának is kinevezte. Az erről szóló döntést Kőrömczi kártárs ott helyben kézhez kapta, a másolat példányokat pedig Horváth Gyula ludányi esperesnek küldte meg a Miniszterium.”

Az 1948. XXXIII. tc. végrehajtásáról intézkedő 8000/1948. VKM sz. rendelet megjelenése után megkezdődtek a konkrét intézkedések az államosítás végrehajtására, illetve a végrehajtás előkészítésére. Megtörtént a tankerületi főigazgató, illetve a VKM által az államosított iskolák vezetőinek megbízása; az MDP helyi szervei és a tanügyi hatóságok mindenütt felmérték, kik azok a nevelők, akik az államosított iskolákban nem kívánják tanítani. (Balassagyarmaton 8, Szécsényben 3 fő nem kérte átminősítését, tehát lemondott állásáról.)

Az államosított iskolák vagyontárgyainak állami tulajdonba vételét megelőző leltározást közvetlen az államosítási törvény megjelenése után megkezdték. A salgótarjáni járás főjegyzője 1948. június 23-án ezzel kapcsolatban jelentette a megye főispánjának, hogy „Az egyházi iskolák felszerelési tárgyainak leltárba vétele folyamatos, és több köz-

ségben azt a rendőrség végzi... Utasítottam a községi elöljáróságokat, mint helyi közigazgatási hatóságokat, hogy a leltározásnál, melynek elvégzése a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter által megbízott iskolaigazgató feladata, a szükséges segítséget adja meg a leltározást végzőknek."

A leltározást követte a hivatalos állami átvétel. Az átadást a helybeli politikai szervek, társadalmi, tömegszervezetek megbízottainak jelenlétében az államosítási bizottság bonyolította le.

Cserhádi József nyug. iskolaigazgató (lakik: Baglyasalja Petőfi u.) mint az államosítási bizottság tagja, megbízatásának megfelelően a salgótarjáni és a sziráki járásban végezte munkáját. Visszaemlékezésében az alábbiakat olvashatjuk: "... az államosítás tényéről a helyszínen jegyzőkönyvet vettünk fel kataszteri birtokívek, helyszínrajzok alapján, hogy az illetékes telekkönyvi hatóságok az államosított iskolák ingatlanvagyonát telekkönyvileg bekebelezhessék az állam javára.

Salgótarján városban és az iparmedencében volt Rimamurány-Salgótarjáni Rt. és a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. valamennyi iskoláját és nevelői lakását mi államosítottuk. (Az államosítási bizottság másik tagja Müller Pál iskolafelügyelő volt.) A tárgyalásokon a vállalatok jogi képviselői is megjelentek a társadalmi szervek képviselőivel együtt. Őket azért említem meg, mert a pedagógusok által lakott lakások államosítását kifogásolták; vállalati lakásoknak szerették volna azokat megtartani. (...)

Egy-két helyen, pl. Etesen, Cserhátszentivánon és még néhány helyen a volt kántori lakások okoztak némi problémát. De a megfelelő hangnemben vezetett tárgyalás után közös megegyezésre jutottunk, s mindkét fél megnyugvására meghoztuk a határozatot. Az sehol sem történt meg, hogy a jegyzőkönyvet az eredeti iskolafenntartó képviselője ne írta volna alá. (...)

Hátra volt még Szécsényben és Balassagyarmaton az Irgalmas Nővérek tulajdonát képező zárda és ugyanott a Szalézi rend oktatási célokát szolgáló objektumainak államosítása. Habár nem a mi körzetünk volt a balassagyarmati járás, ellenvetés nélkül fogadtuk el a megbízást. Mint mindenütt a megyében, itt is „kényesebb” helyeken még inkább vigyáztunk arra, hogy tárgyaló partnereinket vallásos érzéseik meg ne sértsük. (...) Nem is tapasztaltunk semmiféle — a szokásostól — eltérő jelenséget. A Szalézi rendet képviselő Főtisztelendő úr kérését pl., hogy a templom mellett némi telekkiigazítást végezzünk,

teljesítettük, s a helyszínen jelöltük ki a határvonalat. A zárda államosítása is nyugodt légkörben történt, csak amikor a jegyzőkönyvek aláírására került sor, buggyant ki a nővérek szeméből a könny. Ez az érzelmi reakció volt az egyetlen, amit konkrétan érzékeltünk államosítási tevékenységünk során."

A Cserhádi József visszaemlékezésében említett balassagyarmati Szatmári Irgalmas Nővérek Zárdája államosítása alkalmával készült jegyzőkönyvből idézünk néhány részletet:

Jegyzőkönyv

1. Felvéve Balassagyarmaton 1950. évi május hó 4-én a Rákóczi Fejedelemler uti (volt Szatmári Irgalmas Nővérek Zárdája) állami általános iskola igazgatói irodájában a 2700-1949. eln. sz. miniszteri rendelettel kiküldött kéttagú államosítási bizottság működéséről.
2. Jelen vannak: Müller Pál iskolafelügyelő, Cserhádi József szakfelügyelő mint a kéttagú államosítási bizottság tagjai, Fonódi Pál villanyszerelő, az MDP elnöke, egyben a Népfőnt képviselője, Komandi Karmela az irgalmas nővérek főnöknője, Vincz Klavéria nővér a volt iskolafenntartó képviselője.
3. A jegyzőkönyvet vezeti Kollarovits László ált. isk. igazgató.
4. Az iskolánál az államosítási bizottság már járt 1950. évi február 15-én. (...)
6. Állami tulajdonba kerülő telek-, ház- és földingatlanok: (...) (részletes leírás)
A telekre vonatkozó vázlatrajz az 1. sz. melléklet; az iskola épületére vonatkozó a 2. sz. melléklet; a zárda épületére vonatkozó a 3. sz. melléklet; a 4. sz. melléklet a telekjegyzőkönyv másolata.
Adatok, méretek és műszaki leírás a mellékleteken.
7. A bizottság döntése és annak megokolása:
A 6. pont alatt jelzett telekingatlan a rajta levő összes épületekkel teljes egészében az állam tulajdonába kerül. Így döntött a bizottság, mert az 1948. XXXIII. tc. 3.§-nak 1. bekezdése szerint, mint az iskola fenntartását szolgáló egyéb vagyon, tehát a lakás közművelődési célvagyonnak minősül és ennek alapján megy át állami tulajdonba. Az 1947-1948. tanévben iskolai célt is szolgált.
8. Mind a beépített, mint az ingó leltár mindkét épületről az 5. sz. mellékletben. Az iskolai leltár külön. (...)
10. Csatolt okiratok: a bizottság részéről 3 db. vázrajz, 1 db telekjegyzőkönyv és 1 db. leltári jegyzék.
Fenti jegyzőkönyvet jelenlévők felolvasás, értelmezés és megértés után jóváhagyóan aláírták azzal, hogy 15 napon belül élnetnek felbevezési jogokkal.

A l á í r á s o k

(Nm. Levéltár Balassagyarmati Városi Tanács VB Ig. Oszt. iratai 14/1950. sz.

Leblancné Kelemen Mária

Rászedés, csel és cselszövés Mikszáth regényeiben

A tekintetes vármegye rég elsüllyedt már, a régi nemes urak mind porrá váltak, vajon mi élteti ma is Mikszáth regényeit? Miért beszélgetett Rooseveltnél a Szent Péter esernyője írójával, és miért népszerű Mikszáth külföldön?

Ennek most csak egy okát ragadjuk ki: Mikszáth humora ősi és egyetemes.

A legrégebbi hagyományban gyökerezik, hiszen Aiszoposz állatmeséje a ló megszelídítéséről, a sokat tapasztalt Odisszeusz kalandozása nem más, mint az ember furfangjának dicsőítése. A népmese hőse is gyakran ravaszsgal győz, hol a sárkányt, hol meg a vén boszorkányt csapja be, János szolga pedig addig-addig érti félre gazdaja parancsait, míg egész gazdaságát tönkreteszi.

Ez az ősi humor egészen egyetemes, a görög irodalomban éppen úgy, mint a népköltészetben, ilyen egyetemesség jellemzi Mikszáth művészetét is. Hogyne volna egyetemes, amikor a szituáció egészen általános, mindenütt ismert: a ravasz becsapja az ostobát, a róka túljár a farkas eszén, de azért a vén kakas a rókát is megtréfálja. Tehát innen is, onnan is felsorakoznak a ravaszok, csellel támadnak a jámborokra, amíg ki nem sül, hogy a jámbornak is van ám magához való esze.

Ha ilyen szemszögből tekintünk Mikszáth regényeire, rögtön feltűnik a rászedések, cselek és cselszövések nagy száma. A szereplők csaknem valamennyien cselekben gondolkodnak, csel szönek, cselre csellel felelnek, vagy elképzelt cselszövés ellen hadakoznak, mint Görgey alispán, A fekete város egyik hőse. A cselek mennyisége is meglepi az olvasót, de mi ez a minőséghez képest! Az emberi ravaszág ezerféleképpen tükröződik Mikszáth regényeiben, s az egyes cseleknek, cselszövényeknek más és más a funkciója. Ebben a sokféleségben sajátos lélektani törvényszerűség uralkodik: a szereplők rendszerint kombinálnak, apró jelekből, szavakból, tettekből következtetnek, a kiszemelt áldozat gondolatvilágába iparkodnak behatolni, vagy éppenséggel nyomoznak, ahogy Wibra Gyuri teszi a Szent Péter esernyőjében.

Mindezt a regények részletesebb elemzésével kell bemutatnunk, de azelőtt vizsgáljuk meg, ugyan honnan merítette Mikszáth ezt az utánozhatatlan, egyedülálló művészetet?

Mint minden kisgyerek, nagyon szerette a mesét, visszaemlékezéseiben újra meg újra visszatér erre. De éppen az az érdekes, hogy milyen meséket kedvelt! A csali mesére hívja fel a figyelmet, pedig az ilyenfajta történet inkább bosszantani szokta a gyerekhallgatót, mert a mesélő úgy tesz, mintha hosszabb történetet beszélne el, s a zöld disznó meséje bizony hamar véget ér.

Meghatottan emlékezik vissza az író a nagymamára, aki Ebeken lakott, és szép meséket tudott (Az ebeci délutánok). De vajon miféle mesék voltak ezek? A nagymama újra meg újra rászédte unokáját, hol azt vetette szemére, hogy nem követi képzeletével az eseményeket, hol meg nem kérdezte meg, mi is az a macsaker, pedig nem tudta, mert hiszen nincs is ilyenféle állat.

Mikszáth különös hajlama már ekkor megmutatkozott: örömet lelte a rászedésben, még akkor is, ha rajta verték el a port.

Szívesen hallgatta a parasztasszonyok meséit is, a tündérmesékben talán éppen az ragadta meg, hogy a hős túljár a sárkány, a vén boszorkány eszén. Ezeknél is többet mondhatott neki a Térdszéli Katicáról, János szolgáról mondott mese, mert összecsapásról, vetelkedésről szól mind a kettő.

Ezt az otthoni „rászedős” nevelést folytatta a rimaszombati középiskola tanári testülete is. Mikszáth 1857-ben kezdte meg a tanulmányokat, s ekkor a tanárok joggal tartottak a besüggőtől, tehát jelképesen fejezték ki politikai mondanivalójukat, újra meg újra rászédtek a németet. Maga Mikszáth így emlékezik vissza kedves tanáraitra:

„— Nem afféle tanügyi bácsik voltak, hanem az utolsó generálisok, akik titokban hadsereget nevelnek, ügyes politikusok, akik óvatosan, nagy furfanggal belecsepegtetik a rideg, száraz tananyagba azokat az édes érzéseket, melyekből a hazaszeretet lombosodik ki...”

Selmechányán, ahol a gimnázium felső osztályait végzi, ismét más hatás éri. Itt a diákcsoport ragadják meg, ezekről ír a Tavaszi rügyekben. A diákok újra meg újra túljárnak a tanárok eszén, s bizony még a csínytevő gyerek édesanyjának is mosoly tündöklök az arcán, amikor a vádakot hallja.

Pesti jogász éveiről keveset tudunk, annál többet a fiatal balassagyarmati esküdt életéről, mert ennek eseményeit későbbi felesége, Mauks Ilona visszaemlékezéseiben részletesen feljegyezte. Ezek szerint Mikszáth nagy tréfacsináló volt, abban lelte örömet, ha valakinek az eszén túljárhatott. Az ügyfeleket kitanította, hogy mit mondjanak a tárgyaláson, s ebből gyakran óriási derűltség támadt. Egyszer a Mauks lányokat édesapjuk, a szolgabíró úr nevében hivatalosan beidézte, mert a főnök nem nézte meg, mit ír alá. Néha azért megnézte, ezért nem sikerült Mikszáth

csele: kötelezvényt akart vele aláírni arról, hogy a lányát hozzáadja feleségül. Amikor pedig a szülők nem egyeztek bele a házasságba, Mikszáth egymás után kovácsolta a ravasz terveket, hogy beleegyezés nélkül összeházasodhassanak. Később, amikor válniuk kellett, kegyes csalással bírta rá Ilonkát az elválásra.

Hosszú éveken át küzdött, míg kivívta az irodalmi sikert, akkor újra megkérte elvált feleségét, s attól fogva mint komoly férj és családapa felhagyott a csínyekkel, nem eszelt ki cseleket. De nem hagyott fel a kombinációval! Naponta járt kártyázni, kitűnően játszott, az ország legjobb alsós játékosának tartották. Márpedig, ahogy maga is írja a **Falusi délutánokban**, az alsós „fordulatos, s tele van váratlan élményekkel”.

Hősei közül többen nagy kártyások, Noszty Feri az egész hozományvadászát alatt a kártyás izgalmát érzi.

A diákcsínytól a kártyajátékig Mikszáth nagy utat tett meg az életben is, az irodalomban is. De bármilyen hosszú volt ez az út, s bármekkora a fejlődés, a gyermekkori emlékeket sohasem tagadta meg, a csíny mindig kedves maradt neki, az ártatlan cselet kedvelte, sőt, még a gonosz cselszövéstől sem tudta teljesen megtagadni az együttérzést, mert kombinációt látott benne. Talán ez is hozzájárult annak magyarázatához, hogy a Nosztyak aljas machinációját némi megértéssel fogadják az olvasók. Ezzel szemben a **Különös házasság** Dóry bárójának aljasságára már nincs bocsánat, de ehhez kombináció sincsen: Mikszáth a cselszövényt csak kívülről, az események oldaláról mutatja be, a sérelmekről az áldozatok beszélnek.

A regényekben se szeri, se száma a sok rászedésnek, cselnek és cselszövésnek, se felsorolásukra, se részletes elemzésükre nem vállalkozhatunk, mindössze néhány jellegzetes vonásra hívhatjuk fel a figyelmet.

A csíny önmagában és önmagáért is foglalkoztatja Mikszáthot, számos elbeszélésében, regényében egyszerűen mulattatja vele az olvasót. Mennyire kedveli az olyan alakokat, mint Lengeffy Elemér (hajdani nevén Nawratil Samu), aki még maga fizetett volna azért (ha pénze lett volna), hogy valami nevezetes csíny elkövetéséhez jusson, mert örökösen ilyenek után szomjazott... (**Beszterce ostroma**).

Későbbi műveiben az egyszerű csínyeket is motiválja, a mondanivaló szerves részévé teszi. Ez a motiváció olykor lélektani, az öreg Noszty azért bír roppant befolyással, mert a miniszterelnök osztálytársa volt, márpedig: „A közösen elkövetett diákcsínyek jobban forrasztanak, mint akár a közösen csinált történelmi események.”

A nemzeti szónokokkal szemben elkövetett csínyek azonban sajátos ambivalenciát teremtenek: maga a tett megbocsáthatatlan, az áldozat mégis nevetségessé válik. Ugyanilyen kettősség jellemzi a Katánghy Menyhérről szóló történeteket is. A szélhámos dzsentri-fiú becsapja ugyan a naiv választókat, rászedi a fürdővendégeket, mégis kedves és sikeres alak marad mindaddig, amíg új felvonás következik. Mikszáth ugyanis itt két kombinációt állít egymással szembe: Katánghy gazdag, előkelő lányt szeretne elvenni, tehát egyszerűen hozományvadász, de ezúttal Klárikával és édesanyjával találja szembe magát, akik az állítólag jól kereső orvost akarják meghódítani. A két kombináció sikerrel jár, s a fiatalok csak az esküvő után tudják meg, hogy „egymásra találtak”, Klárikának nincs pénze, Menyusnak pedig betegei nincsenek. Menyus még ekkor is kedves lehet az olvasónak, de már felsült, mint cselszövő elbukott, nem igazi rászedő többé, hiszen őt is rászedték.

Mikszáth nagyon kedveli az ilyen megkontrázott kártyajátékot, amelyben csel cselet követ. Itt Katánghy indít azzal, hogy jól kereső orvosnak adja ki magát. Ekkor a nők érdeklődni kezdenek utána. Klárika megvizsgálta magát, a nagy honoráriummal megcsodálja, az anya nagy vagyon reményét kelti, végre Katánghy nyilatkozik. Persze az események tovább folynak, János bácsi, a csodálatos kortes, akit mindenki utál, képviselőnek választja meg Katánghyt, most együtt cselez a dicső család, aztán Menyus levelei következnek, s ezekben változatos ötletekkel rászedi feleségét. Itt már nem is a sok rászedést, cselet kellene számon tartani, hanem inkább az igazságot tartalmazó szavakat, mert ilyeneket csak tévedésből mondanak vagy írnak a szereplők.

Egészen másféle, mégis cseles férfiú Gregorics Pál, a magyarok kéme a 48-as szabadságharcban, majd pedig egy hatalmas vagyon ravasz őrzője (**Szent Péter esernyője**). Gregorics rászedi kapzsi testvéreit: előre kiszámítja, hogy felverik a kis ház árát, ahová az üstöt befalaztatta. Az üstben semmit sem találnak, ami értékes volna, de legalább felsülnek, a ház ára pedig a fiáé lesz. Övé lenne az esernyő nyelvébe rejtett utalvány is, de Gyuri elkésik, most már neki kell lépésről lépésre kombinálni, nyomozni, hogy az esernyőt megtalálja. A regény fő cselekményét éppen a kombinációk és ezek következményei adják.

A **Különös házasság** szereplői csaknem valamennyien cselesen gondolkoznak, persze, ki-ki a maga módján. Dóry báró erőszakos,

durva eljárása minden kombináción kívül esik, csel ugyan, de annyira embertelen, hogy az író belülről, az elkövető lelkivilága szempontjából nem is elemzi. Ezzel szemben a derék szereplők cseleit részletesen mutatja be, s ezek éppen ártatlanságukkal nyerik meg az olvasót. Buttler gróf titokban fát vág Piroska helyett az erdőben, Horváth uram pedig papírhajókon levelez lánya udvarlójával, hogy jobban megismerje, majd a gróf kertészlegénynek, Piroska meg cselédnek áll be, hogy egymás közelében lehessenek. Végül a megoldás is jellegzetes: Dóry durva cselére Buttler romantikus qui pro quo-ja a válasz, s talán él valahol ez a boldog pár, olyan országban, ahol nem a papok az urak. És ami nem maradhat el: Krok apó, az összeesküvők árulója „kombinál”, nyomoz Buttler János után.

Mikszáth **A Noszty-fiú esete Tóth Marival** mondanivalóját két csellel is kifejezi. Az első a „nagy számár”, tehát Kozsehuba Tivadar csele. A gazdag polgár, akinek virágzó szeszgyára és négy háza van a piacon, rábírja a gyenge akaratú Noszty Ferit a váltóhamisításra. Ez a csel könnyíti meg Tóth uram, a derék polgár cselét, mert fegyvert ad kezébe a Noszty-családdal szemben. Noszty Feri elégtételt követel tőle? Ám legyen! Stromm ezredes, akinek a nevét ráírta a váltóra, a döntő pillanatban előlép, és belefojtja a szót.

A ravasz, furfangos vendéglős csele éppen úgy sikerrel jár, mint a derék, becsületes polgáré. Ezek a sikerek hirdetik az író mondanivalóját: vége a dzsentri uraskodásnak, a régi fogások kimentek már a divatból, új korszak következik: s ez a vagyonos polgár érvényesülésének az ideje.

A Noszty-fiú esete Tóth Marival legtöbb szereplője beletartozik egy láncolatba: egyeseket ő csap be, mások pedig az ő eszén járnak túl, s ez olykor többször is megismétlődik. Maga Noszty Feri áldozata ugyan az előbb említett cseleknek, de főszereplője annak a cselszövésnek, amelyet Tóth Mari hozományának megszerze-

seért az öreg Noszty kezdeményezésére elindítottak. Hosszú lenne az egyes cselek felsorolása, érjük be most a két hadjárat rövid ismertetésével.

A cselszövés lélektani alapra épül: Tóth Mari cselből tart, mindenkit hozományvadásznak vél, aki udvarolni próbál neki. Ezért kell vele elhitetni, hogy Feri önmagáért szereti. A hadjárat jól indul: az iparosok báljában nemcsak Feri jelenik meg áruhában, hanem Mari is. Kettős qui pro quo, kettős szerepcsere tanúi vagyunk, Mari ravaszkodik most is, később is, de a bonyolult, erősen megszótt hálót nem tudja elszakítani. Ez a duplázás megismétlődik: a két rászedett lány, Róza és Mari az éjszaka sötétjében az udvarlójáról beszél. Az olvasó tudja, hogy mind a kettő Noszty Feriről ábrándozik, ők azonban ideáljukat összemérik, ahogy az író mondja:

„— Ó, lányok, lányok, ne bolondozzatok, egymás hegyibe hordva ifjaitok magasztalását, melyik a különb köztük, még össze találnátok zördülni efőlött, mikor pedig hiábavaló feleselés az egész, mert egyugyanazon emberről beszéltek mind a ketten...”

Az első cselszövény Tóth uram ellenállásán megbukik, s ekkor kerül sor a másodikra: Feri kompromittálja Marit, s az úri társaság szokása szerint most már mindenki természetesnek tartja a házasságot. De amilyen gondtal a vármegye előkelősége kidolgozta, elősegítette a ravasz tervet, olyan határozottsággal, körültekintéssel és furfanggal szállt vele szembe Tóth uram, s a kettős kombinációt egy mesteri fogással megsemmisítette. Ő is sokat vesztett, de az úri társaság még többet: felvonult az esküvőre, és megszegyenítve távozott az egész világ szeme láttára.

Pedig Feri maga is mester a szakmában, a nőhódításban jártas, a családi terv is segíti, de főként nagy kártyás, tud kombinálni, ami ilyenkor nagyon fontos. Hideg fejvel udvarol, nem csatlakozik a fiatalokhoz, amikor Mari is köztük van, tud parancsolni az idegeinek. Ahogy Mikszáth írja:

„— Összes érzékei, tehetségei meghatványozódtak, még a lábujjaival is gondolkozott — ahogy a nagy kártyások mondják. A »ferbli« két nagy regulája vezette. Az egyik el nem árulni tudni az arccal, hogy milyen »blatt« van a kézben. A másik elévülhetetlen regula, hogy a ferblit két kártyából kell megjátszani, vagyis addig, míg nincs minden kártya kiosztva...”

»Javitani« vélt hát a helyzeten, ha visszatartja magát, s nem közeledik szembeszökő módon a lányhoz. Sokkal házardabb volt, hogyszem mindjárt a »zsinór« után nyúljon. A taktika adja a győzelmelek savát, borsát. A katona is, a játékos is taktikával dolgozik. Ez az igazi, ehhez tartotta magát.”

Mint Noszty Feri, a többi szereplő is rászédő és rászedett, felváltva vagy ugyanabban az időben. Kopereczky Izrael Izsák, az állatok tanítványa csellel szerzi meg Vilmát feleségül, a csel látogatásával nyeri meg a közvéleményt, amikor akaratlanul is elhiteti, hogy egy hallásra megtanulta az elhangzott üdvözlő beszédet. Ravasz csinyekkel némitja el a nemzetiségi szónokokat, a parasztkat újra meg újra becsapja. Túljár a tüntetők eszén, Ferit pedig erőszakos csellel választatja meg szolgabírónak. No, de azért Feri se hálátlan! Barátját beajánlja hozzá titkárnak, az pedig felszarvazza a főnököt. Kopereczky áldozatul esik Tóth uram cselének is.

Mikszáth egy-egy olyan alakot is szerepeltet, akinek a rászedés valósággal a hivatása. Rendszerint színész vagy volt színész az illető, mint Lengeffy vagy Kopereczky mindenese, a jeles Bubenik. Hozzájuk társul Bibók Zsiga, **A fekete városban** szereplő kalandor, aki csak akkor mond igazat, ha elvéteti. De sok csíny, tréfa, felütltetés fűződik a tevékenységükhöz! Mikszáth kedvére szól róluk, olykor szinte a maga örömeire, mert a regénynek nincs is mindig szüksége ezekre az epizódokra.

Minden kombináció érdekes, de legérdekesebb, ha ugyanarról a dolgról ketten kétféleképpen kombinálnak. Görgey alispán, **A fekete város** főszereplője cselszövéstől tart. Egész életét megmérgezi a gondolat: bátyja és sógornője becsapja őt, mert az ő lánya halt meg, s nem az övék, így hát nem tudhatja, vajon saját gyermekét neveli-e vagy az övéket. Valóságos rögeszmévé válik ez a gyanakvás, meg is kell osztani valakivel. Ki mással, mint Marjáknéval, a jószívű, de minden pletykára, gyanúsításra hajlamos asszonnyal? Milyen kitűnően mutatja be Mikszáth a vergődő apa és mellette a pletykaéhes asszony szerepét. Marjákné valósággal élvezi, lassan, izlelgetve fogyasztja a finom csemegét, s mindjárt meg is toldja a maga paraszt eszével: persze, persze, hiszen így szép örökséghez jut Görgey János úr lánya!

A cselek ebben a regényben is fogaskerek módjára akaszknak össze.

Görgey alispán tart is a cselből, és használja is: lányát álnéven nevelteti Lőcsén. Ehhez Quendel apó segítségét veszi igénybe, s bizony Fabricius hiába próbálkozik, nem tud Rozáli titkárnak nyomára bukkanni. Ezt későbbre, csattanónak szánta a szerző. Mert időközben Görgey Gyuri kéri feleségül Rozált, s ebből kiviláglik, hogy az alispán gyanakvásának nincs alapja. Vége hát a rögeszmének, a kegyes család csak az ő képzeletének szülőtte volt. De már halad az alispán az úton, amely egy másik csel felé vezet: Fabricius törbe ejti a vármegye urát, és csak Görgey halála után tudja meg a titkot: Rozáli az alispán lánya! Csel és cselszövés mindenütt, de végül a végzet félelmes keze sújt le az alispánra is, a fiatalokra is.

Nagyon jellemző a politikai események ábrázolása. A titokban szervezkedő kurucok az elnyomatás korának magyarjaira emlékeztetnek, azt a jelképes stílust használják, amelyet Mikszáth diák korában ismert meg. Amikor Esze Tamás és Görgey János fegyvert szállít a társzekereken, a kérdezősködő alispánnak azt mondja Esze, hogy egy szívéhez közel álló özvegyasszony kelenyégjét szállítja, aki férjhez készül menni. Bibók Zsigának gyanús a dolog, ki is deríti az igazságot. Amikor az alispán megkérdi, hogy szép-e legalább az asszony, így felel a kérdésre:

„— Nekünk bizony az. Ez a szép nagy Magyarország ő.

— Csak nem akarja talán mondani...

— De igenis, az ő staffírunkját vitték, megnéztem; puskapor volt a ládákbán és puskák.”

Ahogy a csel és az elhárítás, a játék és a kontra megkívánja, az áruló megfejtje a jelképes beszédet, sőt, a másik párt is jelképekben fejezi ki magát.

A regény konfliktusát Mikszáth az ötödik fejezetben beszéli el, s ennek **A szászok furfangja** címet adja. Az alispán haragjában rálő a lőcsei bíróra, a vadásztársak pedig a sebesültet addig vizsgálják, amíg csak egy csepp vér van a testében, hogy a véreljelt földet birtokba vehessék. Embertelen, gyalázatos csel ez, Mikszáth nem is törekszik a szászok tettének belső motiválására, ahogy Dóry cselét is kívülről ábrázolta.

Ebből az összeütközésből ered azután számos csel, csak azt emeljük ki közülük, amelyik mintegy véletlenül a két párt cselének találkozását mutatja. A kerti vendéglőben találkozik titokban Görgey Pál a lányával, s ugyanott adja el Bibók Zsiga azt az írást a lőcsei bírónak, amellyel az alispánt tönkretetheti a város. Görgeyt már-már elfogják, amikor sípjába fúj, huszárjai, zsoldosai kirohannak rejtékelyükről, s most már az alispán fogja el a bírót és Bibókot.

A szerelem, a házasság egészen különös helyzeteket teremt, s ezeket általában csak nagy furfanggal lehet rendbe hozni. Milyen fejtörést okoz Bibók Zsiga hazatérése! Hogyne okozna, mikor halálhírért költöttek, és az apja törvényesen elvette a feleségét. Mennyire felháborodik az alispán, amikor meghallja, hogy sógornőjéhez éjszaka egy molnárlegény jár fel! Be is zárja az istentelent, míg kisül: a férj lopózott be ilyen módon a feleségéhez. Otrokóczy Rozália nem árulhatja el a titkát, és a gyanús jelek Fabriciust valósággal kétségbeejtik, pedig az olvasó tudja, hogy Rozáli az apjával találkozott. És Quendel apó? Ő meg éppenséggel egész háremet tart — jól magyarázható gazdasági okokból. Rászedés, csel és gyanakvás mindenütt!

Nem feledkezik meg az író a nagymama furcsa, egzamináló meséiről sem. Felhasználja az ebecki mesét, gyűjt is hozzá, s megteremt a szituációt, amikor egyik szereplője elmondhatja a rászedő történetet. A **Különös házasságban** Horváth uram teszi próbára az udvarlókat, csak annak adja lányát, aki megfejti a mesét. Persze cselre itt is csel következik: az udvarló Horváth uram

lányától tudja meg a megfejtést. A különös medvekalandót más és más változatban is elbeszéli, **A két koldusdiák** és **A fekete város** hasonló változatot tartalmaz. Ez amolyan különös csali mese: az elbeszélő lefózi a hallgatókat. A sok dicsekvő vadásztörténet után különösen hat a medvehistória, melynek végén a vadász bevallja: a medvék megfogták és megették.

A rászedés, csel és cselészöves ősi társadalmi jelenség, irodalmi tükröződését is megtaláljuk a legrégebbi hagyományban. Ezt a hagyományt Naszreddin Hodzsa, Till Eulenspiegel, Csalóka Péter kalandjai folytatják, a tragédiában az intrikus, a cselvígjátékban a ravasz szolga vagy cseléd lány veszi át a szerepet. Gyakori a cselre csel, a verembe ejtett vadász bemutatása, mégis úgy tűnik, Mikszáth újat mert, újat hozott. Megújította a modern regényt, amikor cseles és cseletől féltő szereplőket mutatott be, a rászedések egész tüzijátékával gyönyörködtelett, atmoszférát teremtett, s világnézetit mondanivalóját a cselek csoportosításával, ütköztetésével fejezte ki.

Lengyel Dénes

Palóc arcok

A CITERAKÉSZÍTŐ BÁNYÁSZ

Karancskesziben szállok le az autóbusról, hogy felkeressem Zsidai Kálmánt, a nyugdíjas bányászt, aki a legzengőbb citerákat készíti egész Palócországban. A faluból gyalog vágok neki az útnak a közeli bányakolónia felé.

Alacsony, vékony ember fogad a zsúfolt konyhában. Fekete keretes szemüvege alól mosolyog a szeme, ahogy ülőalkalmatosságot keres a vendégének. Mindjárt a tárgyra térek, ahogy bekapcsolom a magammal hozott magnetofont.

— Kitől tanult citerázni, Kálmán bácsi?

— Az édesapámtól. Bár kevés ideje volt arra, hogy a gyerekeivel foglalkozzon. Inkább dolgozott, amíg bírta. Kilenec fiúgyerekekre még az is kevés lett volna, ha beleszakad a munkába. Ha elcsigázódva hazajött, ritkán volt jókedve. Az volt aztán az öröm, ha mosolyogni láttuk. Ilyenkor szánta rá magát a citerára is. Óvatosan levette a szekrény tetejéről, megtörölte a portól, az asztalra tette. Úgy nyúlt ahhoz a hitvány hangszerhez, mintha valami nagy érték lett volna. Amikor elővette a libatollat, mi gyerekek már meg sem mozdultunk, csak hegyeztük a fülünket. No, de aztán meg is adta a játék módját, élt a dallam a keze alatt. Verte a lábával a taktust, édesanyám meg énekelte hozzá.

En ilyenkor a közelébe húzódtam, és csak a keze járását figyeltem, hogy ellessem tőle a titkot: a játék módját. Amikor aztán először a kezembe vehettem a libatollat, egy-kettőre úgy ment a citerázás, mint a karikacsapás. Láttam az apám szemén, hogy elégedett velem. Attól fogva zengethettem a hangszert, ha kedvem tartotta. Csak akkor recscentett rám apám, ha elpattanítottam egy húrt. No, de nem sokáig tartott a haragja, egy-egy dallam után megennyhült az arca, s visszatért az én jókedvem is. Addig volt nekünk jó dolgunk, míg szegény jó apám élt. Negyvenhat éves volt, amikor eltemették. Attól kezdve csak küszködtünk, a nagyobb gyerekek dolgoztak a kisebbeknek.

— Maga hogy kezdte a munkát?

— Először libapásztorokodtam. Akkoriban nálunk mindenkinek volt libája. Olyan család nem volt, ahol ne lett volna. Mi, apró gyerekek őriztük a mezőn a temérdek állatot. Mikor a gabonát levágták, akkor meg a tarlón. Így ment ez pár évig. Tízévesen elkerültem ka-

násznak. Volt állat elegendő. Egy udvarról tizet is kihajtottam napkelte után. Azt ettem, amit a házaknál adtak: szalonnát meg kenyeret. Hű, de nagyon hosszúak voltak a napok. Magányosan hajkurásztam az állatokat, nem volt egy élő ember, akivel szót váltssak. A többi pásztor messzire legeltetett, mert ahol én jártam, ott más ember nem járt.

Tizennyolc esztendősen lehettem, mikor komoly állásba kerültem. Kaptam ökröt, kocsit. ekét: gazdálkodtam a másén. Egy évig voltam béres egy hetvenholdas gazdánál. Nem panaszkodhatom rá, nem nagyon hajtott. Igazán korán csak a behordáskor keltünk. Akkor viszont már három órakor felráztak. Mentem a mezőre jókor, mert olyankor még nem törik a takarmány felrakodáskor meg lerakodáskor.

Szabad időnk persze jóformán semmi sem volt. A jószágot etetni kellett ünnepnapon is, meg itatni, tisztítani reggel, délben, este. Vasárnap felkeltünk hatkor, elvégeztünk nyolcra, hát akkor mi volt? Elmegettünk a templomba.

— Citerázásra mikor szakított időt?

— Leginkább télen. A melegebb időkben a szabadban szórakoztak vasárnapként a fiatalok, akkor a harmonika járta. Drága mulatság volt a harmonika, csak egy legény nyomdosta a gombját, ha összeverődött a társaság. A citerák télen szólaltak meg. Annak gyengébb a hangja, az csak bent érzi jól magát. A citerához könnyen hozzájuthatott az ember. Volt is annyi belőle a faluban, hogy a számát sem tudom. Házilag fabrikáltak. Összeütöttünk három deszkát, lekottáztuk, aztán gyűrünk! Volt olyan citerám, amit lőszeres ládából csináltam, mégis nagyon szépen szólt, pedig meg sem volt gyalulva a deszkája.

Engem a fonóházakba hívoztak, hogy hangulatot csináljak. Az egyik este az egyik háznál, a másik este a másik háznál jelentem meg, hónom alatt a citerával. Mint kamaszgyerek muzsikáltam a lányoknak, mert édesanyám elengedett! „Eredj, fiam, muzsikáljál!” En aztán nem kértem magam, elmaradtam éjjelig is. Farsang táján még az is megessett, hogy majdnem a virradat vetett haza. Akkoriban olyan magasra szaladt a jó kedv, hogy szinte a házfedelet emelgette. Zengett az ének, az ablakablák meg remegtek.

— Mikor lett bányász?

— Mindjárt a béresévek után... Akkor voltam először büszke, amikor a karbidlámpát a kezembe vettem, aztán végigmasíroztam a fúton. Szerettem a bányát, mert ott fizettek, kétszer is havonta. Végre pénzt éreztem a zsebemben, a saját keresetemet, nem a gazdám

koldusfilléreit. Végre igazi jó barátok közé kerültem, összetartó társaságba. Belesodródtam a mozgalomba is.

Aztán lassanként rájöttem, hogy a munkásélet sem fenéki tejfel. Az még csak hagyján, hogy szélesre dolgoztattak bennünket; télen a fűtési időben szakadásig, tizenkettes műszakokban; nyáron meg — mikor nem volt a szénnek piaca — csak három napot mentünk a föld alá egy héten. De mindez semmi. Az volt az igazi baj, hogy nem néztek emberszámba. Ott isten ments megkérdezni, hogy mennyi lesz a fizetés, ha az ember elszegődött. Már nem vették fel... Még Belgiumot is megjártam mint bányász.

— Mikor fogott komolyan a citerakészítéshez?

— Kilenec évvel ezelőtt, amikor megláttam Tuka Zsigmond, Buda Sándor, Szaszko József munkáit. Arra gondoltam, ezt én is megcsinálom. Nem tudnám megmondani, hányat készíthettem eddig, mert az elsőket nem számláltam, csak osztogattam, elajándékoztam: de azt hiszem, már háromszáz körül járok.

Csak tökéletesen kiszaradt fával dolgozom. A fa nehezen adja ki magából az éltet adó nedvet. A nyers rönkfát megcsapdosom a kérginél, hadd szellőzzön, úgy teszem a napra egy-két esztendőre. A hég nem hagyja a naptól megrepedni, a vágások miatt mégis szellőzik a fa. Sokféle fát használok: diót, platánt, vörösfenyőt, lúcfenyőt, eperfát, cseresznyefát, gyertyánfát... mégsem tudtam még eddig ellesni a titkát, hogy melyik igazán jó a hangszerkészítéshez. Nem igaz az, hogy valaki egy fára esküszik. En csináltam háromszáz citerát, de az háromszázféleképpen szól. Olyan két citera nincs, amelyek teljesen egyformán szóljon. Ha egy fából készítem, ha milliméter pontosságra egyezik a méret, akkor is ég és föld a különbség a hangjuk között.

Nagyon szeretem az erősítő citerákat. Úgy csinálom, hogy a dallamhúrnál erősebb hangot adjon, a kísérohúroknál gyengébbet. Így aztán az én citerámnál nincs olyan, hogy a kísérohúrok zúgása elnyomja a dallamot. Nincs párja az erősítő citerának. Olyan fényes, olyan tömör a hangja, mintha nem is egy hangszer szólna, hanem egy egész zenekar.

Búcsúzólul megkérem, játsszon el egy dalt hangszerén. A nyugdíjas bányász komótosan feláll, tekintetével végigsimítja citeráját, s egy pillanattal később megzendül a holt anyag, és mesterének ujjai alatt egyszerűen élővé válik.

Nagy Zoltán